

087.1

Ը-96

Լ. ՆՅՈՎԶԱՄՄԵՐ, Դ. ՀԵՌԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՂԱՔՈՒՄ

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԵՐՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ 1934

087-1
6-96

1. ՇՏՈՎԷՍՄԱՆԵՐ, Գ. ՀԵՌԻՆԵՐՅԱՆ
JUN 2009

ՔԱՂԱՔՈՒՄ

Փախադրեց՝ ՋԱՏՂԻԿ ՊՈՏԵՆՑ

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԵՐՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿԻՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ — 1934

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

62

Կոշիկի ճանապարհորդությունը	3
Կույտը փոքր է	3
Ինչպես է ստացվում կաշին	4
Մեքենան	5
Փայտե վտառի վրա	6
Ժ-ժ-ժ-ժ-ժ	7
Արդուկներ, վորոնցով արդուկում են ներբանները	9
Դերձակ	10
Ինչպես են թուղթ պատրաստում	16
Կավից պատրաստած գրքեր	17
Թղթի դործարանում	18
Հացի փուռը՝ հսկան	20
Պահածոներ	23
Բարձրանում է տունը	27
Անահիտ մորաքրոջ մասին	32
Իմ բնակարանում	35
Քաղաքը կանաչ ողակում	38

Օտա ред. Г. А. Потенц

Сдано в набор 19/IX-1934 г.
Издание 485/4063
Статформат Б6 125x176
Уполкравлиг Б-6308

Тех. ред. О. Тер-Давыдов

Подписано в печать 4/X 1934 г.
Об'ем 1,25 печ. листа
Заказ 4705
Тираж 1500 экз.

Типография им. «Стачки 1902 года» АЧПТ в г. Ростове на Дону

ԿՈՇԻԿԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿՈՒՅՏԸ ՓՈՔՐ Ե

Հոկտեմբերիկները գնացին քաղաքից դուրս զբոս-
նելու: Նրանք ճանապարհին ուրախ յերգում եյին:
Գրիգորը հանկարծ ընդհատեց յերգը.

— Սեղա,—կանչեց նա առաջնորդին,—ի՜նչու յե
Ստեփանն ընկնում վտառերիս տակ: Խանգարում է քայ-
լել:

— Յես մեղավոր չեմ,—հեծկտաց Ստեփանը,—
յես բոլորովին մեղք չունեմ, վոր խանգարում եմ՝ կո-
շիկներիս միջի մեխերն են խանգարում:

— Հանիր կոշիկներդ և բոբիկ դնա:
Ստեփանը լսեց առաջնորդի խորհուրդը և կո-
շիկները հանեց: Գնում է և ծիծաղում:

— Լավ է,—ասում է,—ճանապարհը տա-աք է,
փա-ափուկ է: Հոպ, հոպ, փոշի յե բարձրանում:

Հասան պուրակը՝ Նստեցին խոտերի վրա: Բո-
լորը կոշիկներով են, իսկ Ստեփանը բոբիկ՝ խաղա-
ցնում է վտառի վարդագույն մատները:

— Լավ է,—ասում է,—ողը մաքուր է, մատներիս
արանքով քամի յե խաղում:

— Յես ել կհանեմ կոշիկներս,—ասաց Կիման:

—Յեա ել, յեա ել,—գոչեցին Ջ-ըդ ողակի հոկտեմբերիկները։ Նրանք հանեցին կոշիկները և կույտ կազմեցին։

— Փոքր ե կույտը,—բացականչեցին հոկտեմբերիկները և բոլորն ել հանեցին կոշիկները։

— Ո՛յ, ո՛յ, ո՛յ, ես ինչքան շատ են կոշիկները,—զարմացավ Ստեփանը։

— Մի՞թե այս շատ ե,—ասաց Յ-ըդ ողակի առաջնորդ Գրիգորը։ Ահա մեզ մոտ՝ ընկ. Միկոյանի անվան կոշիկի գործարանում, վորտեղ հայրիկս ե աշխատում, իսկապես վոր շատ ե։

— Ի՞նչքան ե շատ,—հարցրին հոկտեմբերիկները,—դու յերեւի չգիտե՞ս ել։

— Վնչ, գիտեմ, ամբողջ գործարանն եմ ճանաչում։ Յեա մայրիկիս հեա եքսկուրսիա յեմ գնացել և դիտել եմ գործարանը։ Գործարանն ամեն որ բաց ե թողնում 16 հազար զույգ կոշիկ։

— Ո՛յ, ո՛յ, ո՛յ,—զարմացան հոկտեմբերիկները։

— Գրիգոր, իսկ դու կարո՞ղ ես արդյոք գործարանի մասին բոլորը պատմել, ինչ վոր գիտես,—հարցրեց առաջնորդը։

— Կարող եմ։

— Դե պատմիր։

ԻՆՉՊԵՍ Ե ՍՏԱՑՎՈՒՄ ԿԱՇԻՆ.

Գրիգորը մատույլ ցույց տվեց.

— Ահա գալիս ե կովը։

— Դու վոչ թե կովի, այլ կոշիկների մասին պատմիր։

— Յերբ այդ կովը մորթում են,—անվրդով շարունակեց Գրիգորը,—միսը գործածվում ե ու-

տելու, յեղջյուրները՝ սանրի, իսկ կաշին ել ուղարկվում ե կաշվեգործարան վերամշակվելու համար։ Գործարանում կաշին մաքրում են, քերում, ներկում, չորացնում, կտրում և, վերջապես, ուղարկում են կոշիկի գործարանը։

ՄԵՔԵՆԱՆ

Միկոյանի անվան կոշիկի գործարանում կան շատ ցեխեր։ Մեկ ցեխում կտրում են ներբանը, մյուսում ձևում են կոշիկի յերեսացուն, յերրորդում կտրում են կոշիկները։

Այն ցեխում, վորտեղ կտրում են ներբանները, կան, այդպես կոչված—կտրիչ մեքենաներ։ Նրանք մի ամբողջ խոշոր կաշվից կտրատում են բազմազույգ ներբաններ։

— Իսկ կտրիչը ձեռք էլ կտրող ե կտրել,—հարցրեց Լևոնը։

— Յեթե կխանգարես պատմել, այն ժամանակ յեզուդ ել կկտրի։

Մյուս ցեխում աշխատում ե բարդ և մեծ «գոպպել» մեքենան։ Նա ունի հազարից ավելի զանազան մասեր։ Այդ մեքենան պատրաստվել ե մեր գործարաններում։ Նրա վրա աշխատում են լավագույն հարվածային բանվորներ։

Յերբ «գոպպելն» սկսում ե աշխատել, նրա շրջակայքն սկսում զողալ։ Հենց ինքը՝ մեքենան ել ե զողում։

— Նա յերեւի տան նման մեծ ե,—ասաց Կոստյան։

— Վնչ, ինչպես շոգեկառք,—նրա հետ չհամաձայնվեց Լևոնը։

— Վոչ տուն և վոչ ել շոգեկառք-ասաց Գրի-

գորը,—այլ բարձր և նեղ՝ ինչպես այս գործարանի ամենասովորական մեքենաներից մեկը:

Յեվ Գրիգորը գետնի վրա մատով նկարեց «գոպպել» մեքենան:

— Իսկ ի՞նչ են անում նրա վրա, — հարցրեց Կարլենը:

— Նրա վրա կատարում են աշխատանքի ամենագլխավոր մասը՝ կպցնում են ներբանը: Առանց ներբանի ման գալ չի կարելի: Այդ միևնույն է, թե առանց կոշիկի քայլես:

— Իսկ առանց կոշիկի՝ միևնույն է, թե բորիկ լինես, — ասաց Լևոնը:

— Ա՛խ, Լևոն, Լևոն: Ո՞վ այդ չգիտե: Յեվ տղաները թույլ չափեցին, վոր Կարլենը խոսքը վերջացնի: Նրանք սկսեցին սուլել և պահանջեցին, վորպեսզի Գրիգորը շարունակի բարդ մեքենայի մասին պատմել:

Յեվ Գրիգորը շարունակեց:

— Մեքենայի մեջ կան հատուկ ասեղներ: Նրանք ափանջներ խլացնող կտկտոցով թռչում են վեր ու վար և կարում ներբանը:

ՓԱՅՏԵ ՎՈՏՔԻ ՎՐԱ

— Այն ժամանակ, յերբ ներքևում մեքենաները կարում են ներբանները, վերևում 400 ձևարարներ սուր դանակներով ձևում են կոշիկի յերեսացույի գանգան մասեր: Ի՞նչ բան է կոշիկի յերեսացու, Լևոն:

— Այդ կոշիկի վերևի մասն է, վորը թելով կապում են:

— Զի՛շտ է: Կոշիկի յերեսացուն վերևից, իսկ ներբանը ներքևից մեջտեղում իրար հանդիպում են կարի բաժանմունքում: Այնտեղ մեքենաները կոշիկի յե-

րեսացուները կարելով, հագցնում են նրանց փայտե վոտքերի՝ կաղապարների վրա: Վերջինիս վրա ներբանին կարում են յերեսացուն և կրունկը կպցնում: Հետո հանում են կաղապարը, մաքրում են կոշիկը և դնում տուփի մեջ:

Այդ բոլորն անում են մեքենաները: Յուրաքանչյուր կոշիկն անցնում է 180 մեքենայի միջով: Մեքենաները կարում են, հավասարեցնում, ներկում և շորացնում: Նրանք կոշիկի յերեսացուն հագցնում են կաղապարի վրա, կարում են ներբանը և կրունկը խփում:

— Իսկ մարդիկ ի՞նչ են անում, — հարցրեց Լևոնը:

— Իսկ մարդիկ ղեկավարում են մեքենաները:

Հովտեմբերիկները նայեցին իրենց կոշիկների կույտին, իսկ Լևոնն ասաց:

— Քանի՜ մարդու ձեռքով է անցնում մի կոշիկը:

Ժ - Ժ - Ժ - Ժ - Ժ - Ժ

— Յեվ Միկոյանի անվան կոշիկի գործարանում դեռ շատ մեքենաներ կան, — ավելացրեց Գրիգորը: Գործարանում կա նաև այսպիսի մի մեքենա — «անկլեպ»: Ո՛հ, ինչպես նա ուժեղ է աղմկում: Յես սկզբում վախեցա նույնիսկ: Հետո վոչինչ:

Գործարանում կան շատ մեծ ցեխեր: Մի ծայրից մյուսը գնալու համար, հինգ բուլե յե պահանջվում: Ահա թե ինչ հոկայական են: Իսկ այդ «անկլեպները» այնպես ուժեղ են աղմկում, վոր ցեխի մյուս ծայրում խլացնում են ափանջներդ: Այսպես ել լավում է:

— Ժ - Ժ - Ժ - Ժ - Ժ...

«Անկլեպների» վրա կրունկները հղկում են, վորպեսզի նրանք խորդ ու բորդ չլինեն և փայլեն: «Ան-

կլեպները» դռնվում են պատուականոր ցեխում: Բո-
լոր ցեխերի միջից անցկացրված է յերկաթգծեր,
վորոնց վրայով գլորվում են վագոնիկները: Յեվ ինչքան
շատ են: Հավանական է հարյուր: Յեվ նրանք բոլորն
եւ բաժանված են վանդակների: Իսկ ամեն մի վան-
դակում մի կոշիկ: Այդպիսի վագոնիկներն իրենց հետ
կոշիկներ են տանում: Յերբ վագոնիկը մոտենում
է «անկյեպին», բանվորն անմիջապես վանդակից
վերցնում է կոշիկը և սկսում է նրա կրունկը հըղ-
կել:

— Այնտեղ հավանական է, — ասաց Լևոնը, — և
շոգեկառքեր, և՛ կայարաններ կան:

— Դու գեռ փոքր ես, — պատասխանեց Գրիգորը,
և վոչինչ չգիտես: Այնտեղ վոչ մի կայարան չկա,
ինչպես նաև շոգեկառքեր:

— Իսկ ի՞նչպես են վագոններն առանց շոգեկառ-
քերի գնում, — հարցրեց Լևոնը:

— Գնում են, ելի: Յեխի վերևի մասում, առաս-
տաղի տակ, փայտե սնակ է շինված: Այնտեղ կան
զանազան լծակներ:

Յեթե լծակներից մեկը պտտես, բոլոր տեղերում
լույսերը կհանգչեն:

Յերկրորդը պտտես, մեքենաները կկանգնեն:

Յերրորդը պտտես, վագոնիկները յերկաթգծերի
վրայով կգնան:

Ամեն տեղ ելեքտրականություն կա: Վագոնիկ-
ների տակ, յերկաթգծերի կողքով ձգված է յերկար
շղթա: Նա կոչվում է թրթուր, վորովհետև նա սողում
է իսկական թրթուրի պես: Հենց այդ թրթուրն է,
վոր վագոնիկներին ոգնում է շարժվել:

Այդպես են ճանապարհորդում կոշիկները վագո-
նիկներով մեկ բանվորից անցնելով մյուսին:

Իսկ հետո գալիս է բեռնատար ավտոն, ֆրեթֆրեթաց-
նում է այրվող բենզինը և կոշիկները տանում է խա-
նութները: Ահա և կոշիկների ամբողջ ճանապարհոր-
դությունը:

— Վոչ, դեռ բոլորը չե, — ասաց Կոլյան: Հայրս
ինձ պատմել է արդուկների մասին, վորոնք արդու-
կում են ներբանները: Յեթե ուզում եք, յես ձեզ
կպատմեմ:

— Իհարկե, ուզում ենք: Պատմիր, Կոլյա, — խընդ-
րեցին տղաները:

ԱՐԴՈՒԿՆԵՐ, ՎՈՐՈՆՑՈՎ ԱՐԴՈՒԿՈՒՄ ԵՆ ՆԵՐԲԱՆՆԵՐԸ

Ահա թե ինչ պատմեց Կոլյան.

— «Հարթիչ» մեքենայի վրա ամրացրված են
յերկու մեծ ծանր հղկիչներ: Այնպես ծանր են, վոր
նրանց յերկու ձեռքով բարձրացնել անգամ չես կարող:
Մեքենան պտտեցնում են հղկիչները, իսկ նրանք եւ
գլորվում են ներբանների վրայով: Նայում ես և
ներբաններն արդեն արդուկված ու հարթված են:

— Իսկ ի՞նչպես են կոչվում այդ հղկիչները, —
հարցրեց Ստեփանը:

— Այդ հղկիչները կոչվում են «արդուկներ»:

— Արդուկներ, — ընդհատեց Կիման: Գիտեմ, գի-
տեմ: Այդ հավանական է, այնպիսի արդուկներ են,
ինչպես մերը: Յերեկոյան մայրիկն արդուկում եր:

— Ներբանը, — հարցրեց Լևոնը:

— Վոչ, վոչ թե ներբանը, այլ իմ շորը: Արդուկում
եւ արդուկում և հանկարծ տեսնում է շորի վրա մի ծակ:

— Այդ արդուկները բոլորովին եւ ձերի նման չեն,
վորով մայրիկդ արդուկում եւ շորդ, — նեղացավ
Կոլյան, — այլ բոլորովին ուրիշ տեսակ են:

— Ինչպիսին ե, դու գիտե՞ս:

— Գիտեմ:

— Ասա:

— Չեմ ասի, յերբ դուք ինձ ընդհատում եք:

— Դե, ասա, — խնդրեցին տղաները:

— Նրանք բոլորովին ել արդուկի նման չեն: Նրանք սուր ծայրով չեն և նույնիսկ չեն տաքանում: Ինչքան ուզում ես նրանց ձեռք տուր — ձեռքերդ չեն տաքանա: Նրանք սառը կերպով սահում են ներքաններին վրայով և ուժեղ սեղմում նրանց: Դրանից ել ներքանն արդուկվում և հղկվում ե:

* * *

Կոլյան ուզում եր ելի պատմել, թե ինչպես գործարանում նա մի անգամ փորձեց սեղմել լծակը, բայց ժամանակ չեղավ:

— Ժամանակն ե շարժվելու, — ասաց առաջնորդը:

Բոլորն ել կոշիկները հագան և ուրախ յերգելով վերադարձան տուն:

Դ Ե Ր Ձ Ա Կ

Մենք նրան ամեն ուր տեսնում եյինք: Նա փողոցով շատ արագ եր քայլում: Դժի վրա փայլում եյին ալնոցները: Մենք գիտեյինք, վոր նրա աչքերը փչացել են անքուն գիշերներից: Մենք գիտեյինք, վոր նա կուզիկացիլ եր ամբողջ ուրով կարի մեքենայի մոտ նրստած լինելու շնորհիվ:

Նա դերձակ եր: Կարում եր մահուղե կոստյումներ, զգեստներ, սպիտակեղեն, տրուսիկներ:

Բակում մենք ձյունից կանաթ եյինք ձեփում, չմշկում եյինք սառույցի վրա և հաճախ նայում եյինք

դերձակի պատուհանից ներս: Նա շարունակ աշխատում եր: Մկրատով կտորներ ձեռում: Նա դժվարությամբ եր ասեղը թելում և կարում: Վտաքերով շարժում եր կարի մեքենան: Նա կտկտացնում և ուղիղ գծով կարում: Կոճը թելի հետ պտտվում եր: Ասեղը մտնում եր կտորի մեջ, և ուղիղ կարերը շարվում եյին դեռ անպատրաստ բլուզի վրա...

Մենք պատուհանից նայում եյինք և իրար ասում:

— Շատ հեշտ ե կարելը, — ասում եր կապույտ գլխարկով Սիրանուշը: Յես ինքս կարել եմ: Յես գիտեմ:

— Դու լո՞ւն ես կարել: Բեզ համար շո՞ր:

— Վո՞չ, յես իմ խրճիկներին համար եմ հագուստներ կարել: Նապաստակին տրուսիկ, արջուկին՝ յեռանկյունի գլխարկ, իսկ կարմիր քթով կավե տղայի համար՝ բլուզ:

— Յես կարգացել եմ, վոր մի ինչ-վոր ժամանակ մարդիկ գաղաններ յորթին ես հագել — խառնվեց խոսակցությանը Շավարը: Այդ յեղել ե շատ վաղուց: Նույնիսկ իմ պապն այն ժամանակ ծնված չի յեղել...

Մորթինե՞ր եյին հագնում: Իսկ ամառը յերևի նրանցով շո՞գ կլինե՞ր ման գալ, — հարցնում եր Սիրանուշը:

— Իսկ ահա Շավարը՞ն համար շո՞գ չե, վորովհետեւ նրա անդրավարտիկը ծակ ե:

Բոլորն ել նայեցին Շավարին: Նրա անդրավարտիկի վրա սպիտակին եյին տալիս յերեք ծակ՝ մեկը մյուսից մեծ:

— Յես կարողեմ պատասխանել, — ասաց Շավարը ամոթից կարմրելով: Յես ինքս եմ ծակել: Այսօր ցանկապատի վրայով անցնելիս պատռեցի...

Իսկ իմ անդրավարտիկը դերձակն ե կարել: Ամբողջ ուրը նա կարել ե:

— Ոյ, ոյ, ոյ: Ամբողջ որն այդպիսի փոքր անդրա-
վարտիկ ե կարել: Իսկ դու, Սիրանուշ, ասում ես,
թե հեշտ ե կարելը... դժվար ե դերձակի համար միայ-
նակ աշխատել:

Չէ՞ վոր նա ամեն ինչ իր սեփական ձեռքերով
պետք ե կատարի...

Դերձակը լսեց մեր խոսակցութիւնը, դուրս յե-
կավ բախր և ասաց:

— Այո, տղաներ, դժվար ե աշխատել: Որվա
ընթացքում յես կարողանում եմ միայն մի վորեւի
շոր կարել: Բայց ահա մեր բաղաքում կա կարի գոր-
ծարան: Այնտեղ որական կարում են վոչ թե մեկ
շոր, այլ հազարավոր շորեր և՛ ավելի լավ, և՛ ավելի
աժան, քան՝ յես:

— Այդ չի կարող պատահել, — բացականչեց Շա-
վարը: Այդ միայն հեքիաթներումն ե: Հազարավոր
շորեր, չէ՞ վոր այդ մի ամբողջ լեռ ե:

— Գործարանը հագուստ ե մատակարարում մեր
ամբողջ յերկրամասին:

Գործարանում կարում են վերարկուներ, բլուզներ,
շորեր: Ահա դու, Շավար, անդրավարտիկդ պատ-
ռեցիր: Այժմ մարիկդ խանութից նորը կգնի: Այդ
անդրավարտիկները կարվել են գործարանում:

* * *

Մի բանի որից հետո մենք դերձակի պատուհանից
նայեցինք ներս: Նա տանը չէր, Հետեյալ ուր կրկին
նայեցինք: Նա ելի չկար:

Դուան վրա կողպեք եր կախված: Յերեկոյան մենք
դերձակին հանդիպեցինք փողոցում: Նա շատ ուրախ
եր և կարծես յերիտասարդացել եր:

— Դուք արդեն դերձակութիւն չէք անում, — հարց-
րեց Սիրանուշը:

— Վոչ, դերձակութիւն եմ անում: Միայն թե
մեկ շորի փոխարեն, հիմա հազարն եմ կարում: Այժմ
յես աշխատում եմ կարի գործարանում: Յեթե ցան-
կանում եք, յես ձեզ կտանեմ գործարան և շատ հե-
տաքրքրի բաներ ցույց կտամ:

— Յանկանում ենք, իհարկե, ցանկանում ենք գնալ:

— Վաղը յես հանգստանում եմ, բայց գործա-
րանն աշխատում ե: Գնանք վաղը:

* * *

— Հետեյալ ուր մենք հավաքվեցինք բախում: Բո-
լորն ել պատրաստ ելին: Հակոբ Միխայլովիչը (այս-
պես եր դերձակի անունը) նույնպես պատրաստ եր:
ձանապարհին Հակոբ Միխայլովիչը մեզ պատմեց.

— Մոտիկ անցյալում մեր յերկրում այսպես եր.
մեկը հարյուրներով շորեր ուներ, իսկ մյուսը միայն
մեկը՝ այն ել պատռտված: Դերձակներն աշխատում
եյին նեղ, մութ նկուղներում: Բայց անցան այն ժա-
մանակները, յերբ հարուստները շատ հագնելու շորեր
ուներին, իսկ աղքատները վոչ մի հագնելու բան ել
չուներին:

Մեզանում, Խորհրդային Միութիւն մեջ, բոլոր
բանվորներն ու կոլխոզնիկները պետք ե որինակելի
կոստյումներ ունենան: Յեւ այն ել վոչ թե մեկ, այլ
մի քանիսը: Դրա համար ե, վոր կառուցել են այս
գործարանը:

Մենք ներս մտանք գործարանի բակը: Բակում
զրդուացնում եյին մահուկով և չիթով բեռնված բեռ-
նատար ավտոները:

— Գիտե՞ք, տղաներ, վոր ձեր բլուզները և Սիրանուշի վերարկուն դաշտում ե բուսել, — ասաց Հակոբ Միխայլովիչը:

— Դուք ծիծաղում եք մեզ վրա: Մենք փոքր չենք և գիտենք, վոր բլուզները դերձակներն են կարում, իսկ դաշտում միայն հացահատիկ ե բուսնում: Այո:

— Ահա տեսնում եք, վոր դուք չգիտեք, — շարունակեց Հակոբ Միխայլովիչը: Այդ կտորը բերված ե մանածագործարաններից: Իսկ կտորը ջուհակները գործել են բամբակից և կտավհատից: Կտավհատը և բամբակը դաշտում են աճում... Հասկացա՞ք:

— Դեհ, դնանք գործարանի շենքը տեսնենք:

Մենք ներս մտանք մի մեծ, լուսավոր դահլիճ: Մեզ խլացրեց կարի մեքենաների աղմուկը:

— Հերթով սկսենք, — ասաց Հակոբ Միխայլովիչը, — ահա կանգնած են նկարիչ — դերձակները: Նրանք պատրաստում են ապագա կոստյումների ծրագիր-նկարները: Ձգտում են, վոր նրանք գեղեցիկ և հարմար լինեն:

Կոստյումները լինում են զանազան: Մի տեսակ կոստյումով գործարանում հարմար ե աշխատել, մյուսներով հաճելի յե հանգստանալ: Իսկ յերեխաների համար նկարիչը մտածում ե այնպիսի կոստյումի ձև գտնել, վորպեսզի հարմար լինի սովորել, հանգստանալ և հեշտ կերպով աշխատել:

Ըստ այդ նկարների, ձևող բաժանմունքում ստվարաթղթից կտրում են ձևիչներ՝ թևացուներ, թիկունքացուներ, փողպատներ և թևաբերաններ: Այդ բոլոր մասերի միացումից ստացվում ե կոստյում կամ վերարկու:

Ըստ ստվարաթղթի ձևիչների՝ բանվորներն ելեքտրական մկրատներով կտորից կտրում են ապագա

կոստյումի մասերը: Այդ կտորներից ել բանվորները հենց նույն դահլիճում կարում են կոստյումները:

Յուրաքանչյուր բանվոր ունի իր մեքենան, իր պարտականությունը:

Մեկը թևացուներն ե կարում, մյուսը փողպատները կպցնում, յերրորդը՝ միայն թիկունքը, չորրորդը՝ կոճակները: Այսպիսով, անպատրաստի բաճկոնն անցնում ե ձեռքից-ձեռք, մինչև հմաքրվի և չարդուկվի:

Մյուս ցեխում անդրավարտիկներ են կարում:

Գործարանում շատ ցեխեր կան: Մենք բոլոր ցեխերն ել պտտվեցինք: Ցեխերից մեկում պատրաստում են մանկական կոստյումներ: Մյուսում՝ մորթյա վզով վերարկուներ: Յերրորդում՝ կանացի գեղեցիկ վերարկուներ:

Գործարանն ուրական կարում ե հագարից ավելի կոստյումներ և շորեր:

Մեքենաները շատ արագ են աշխատում: Մինչև դերձակը մեկ շոր կարի, գործարանը հագարն ե պատրաստում: Գործարանում մեքենայով կարելու դեպքում բանվորների և ժամանակն ե ավելի քիչ վատնվում, քան դերձակինը, և կտորն ե քիչ գործածվում: Այնտեղ կտորի յուրաքանչյուր անպետք մասը գործածվում ե:

Այդ պատճառով ել գործարանում պատրաստվող ամեն տեսակի արտադրանք ավելի աժան ե լինում, քան տնայնագործ դերձակի պատրաստած իրը:

* * *

Մենք վերադառնալիս վիճում եյինք:

— Յես ուզում եմ բժիշկ լինել, — ասաց Աստղիկը:

— Իսկ յես ողաչու: Լավ ե թռչել ամպերում:

— Յես ուղղում եմ ածխահատ դառնալ: Լավ ե իջնել յերկրի խորքը:

— Յես ել մեքենավար պիտի լինեմ:

Հակոբ Միխայիլիչը լսեց մեզ և ասաց.

— Իսկ յես դերձակ յեղել եմ, առաջվա նման ել դերձակ կմնամ: Յես ձեզ բոլորիդ համար ել բան-վորական կոստյումներ կկարեմ, վորպեսզի դուք կա-րողանաք աշխատել:

Ողաջուկին՝ կաշվե տաք կոմբինազիոն, ածխահա-տին՝ բրիզեմատե կոստյում, բժշկին՝ սպիտակ խալատ, մեքենավարին՝ մահուկ բաձկոն:

— Շատ լավ, — ասացին տղաները, — մեզ հա-մար կոստյումներ պատրաստեցեք: Չե՞ վոր մենք շու-տով մեծանալու յենք:

ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ԹՈՒՂԹ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

Սուրենը նստել եր սեղանի մոտ և կարդում եր «Գրը-բուկլը գրքուկներ լի մասին» հետաքրքիր պատմվածքը:

Սուշեղը փնթի

Գիրք ուներ հին մի—

Կեղտոտ, քրքրված,

Կուղիկ, պատռված—

Սկիզբ ու վերջ չկա,

Կազմն էլ՝ մի մաշակա...

— Շատ հետաքրքիր գրքուկ է, — ասաց Սուրենը, Գրքուկը պատմում է, թե ինչպես փնթին փշացրեց լավ գիրքը:

Թղթի գործարանի հին բանվոր Ռուբեն Պավլովիչը լսեց Սուրենին և ասաց.

— Տեսնում ես, այս գրքուկը տպված է թղթի վրա: Իսկ դու գիտե՞ս, թե ինչպես են գրքուկները

պատրաստում: Ի՞նչպես են մարդիկ թուղթ հնարել: Ի՞նչպես են պատրաստում այն:

— Թվում է, թե նա ծառի վրա յե աճում: Յերևի թղթի ծառ կա: Նրա վրա փոխանակ կանաչ տերե-նների, թղթի տերևներ են բուսնում:

Ռուբեն Պավլովիչը ծիծաղեց թուլացավ:

— Ե՛հ, Սուրեն, դու, ինչպես յերևում է, թղթի մասին վոչինչ չգիտես: Յես բեզ բոլորը կպատմեմ՝ թե մարդիկ առաջներում ինչի վրա եյին գրում, ինչպես սովորեցին թուղթ պատրաստել, ինչպես եյին պատ-րաստում առաջներում և ինչպես են պատրաստում հիմա...

ԿԱՎԻՑ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ԳՐԷՐ

— Յեղել ե մի ժամանակ, յերբ մարդը թղթի մա-սին գաղափար չի ունեցել: Այդ շատ վաղուց եր: Հա-զար տարի սրանից առաջ: Թղթի փոխարեն, մարդիկ գրում եյին կավե տախտակների, գաղանների մորթի-ների և բույսերի տերևների վրա:

Յեվ այն ժամանակ նրանք գրում եյին վոչ թե այնպիսի տառերով, ինչպես մենք ենք գրում, այլ նկարներով:

Յերբ ցանկանում եյին արտահայտել, վոր բավա-կան է արածացնել նախիրը, նկարում եյին կով և հովիվ: Սապես ել նամակագրություն եյին ունենում:

Բայց ո՞վ է հնարել թուղթը, վորի վրա մենք հիմա գրում ենք:

Թուղթը հնարել են չինացիները, սրանից յերկու հազար տարի առաջ:

Չինացիները յեռացող ջրի մեջ եյին դնում ծառի կեղևի տակի մետաքսանման թելիկները: Ստացվում եր

թղթե խմոր: Հետո այդ խմորը բարակացնում եյին, չորացնում և ստանում եյին սպիտակ, բարակ թղթե թերթիկներ: Այդ տերևների վրա յեւ գրում եյին:

Ուրիշ յերկրներից Ձինաստան եյին գալիս ճանապարհորդներ: Նրանք իմացան, թե ինչպես չինացիները կեղևի մետաքսանման թելիկներից թուղթ են պատրաստում: Հետագայում մարդիկ սովորեցին թուղթը պատրաստել հին լաթերից, հարգից, փայտից:

Թուղթը պատրաստելու համար սկսեցին խոշոր գործարաններ կառուցել, մեքենաներ շինել, վորպեսզի արագ և լավ թուղթ պատրաստեն:

Թղթի վրա տպվում են լրագրեր, ամսաթերթեր, գրքեր: Գրքի միջոցով մարդը սովորում ե:

Առանց գրքերի չի կարելի գործարաններ կառուցել, յերկաթուղային ճանապարհներ անցկացնել, չիթ և շոգեկառք, ավտոմոբիլներ և թուշ պատրաստել:

ԹՂԹԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՈՒՄ

Թղթի գործարանի բակում հին լրագրերի, ամսաթերթերի, գրքերի, գրած տետրակների մեծ սարեր կան:

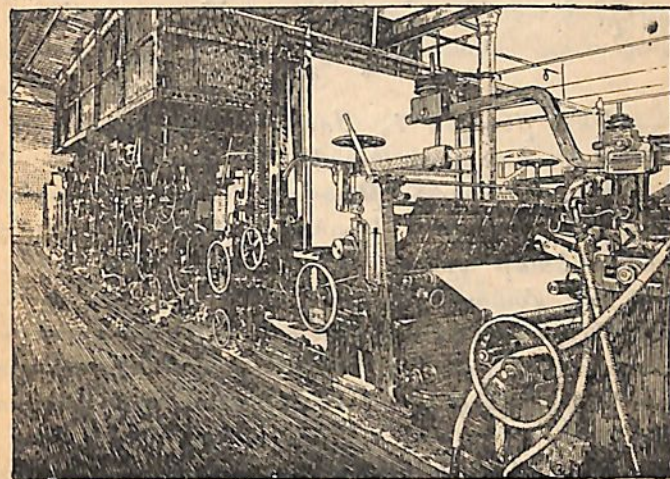
Այդ կեղտոտ, գրած թղթերից գործարանում պատրաստելու յեն մաքուր, լավ տեսակի թուղթ, վորի վրա կարելի յե գրել, նկարել, գրքեր և լրագրեր տպել: Ահա ախտեղ, յերկաթգծերի վրայով, գլորվում ե անպետք թղթերով բեռնված սայլակը: Գնանք նրա հետևից և տեսնենք, թե ինչպես ե հին թղթերից լավ թուղթ ստացվում:

Սայլակը մոտեցավ տաք ջրով և գոլորշիով լցված մեծ տակառին: Այստեղ թուղթը թրջվում ե և ուռչում:

Թրջված թուղթը տակառից ուղեվորվում ե դեպի, այսպես կոչված, ՌՈՂՆՆՐ մեքենան:

Ռոլի մեկ ծայրում գտնվում ե դանակներով ամրացրած գլանը: Դանակները կտրատում են գունդ-գունդ յեղած թղթերը և դարձնում են թղթե խմոր:

Գունավոր թղթեր պատրաստելու դեպքում, ներկ են ավելացնում: Յեթե այն սպիտակ ե լինում—նրան սպիտակացնում և ուղարկում են թուղթ պատրաստող մեծ մեքենան:

Ռոլի գործարան

Մեկ ծայրից մեքենայի մեջ թափվում ե հեղուկ թղթե խմորը: Մեքենայում այդ խմորը գրգռակում են տաք կլոր գլանիկները: Ստացվում ե յերկար, բարակ ժապավեն: Հետո այն չորացվում, կրկին անգամ գրգռակվում ե և մեքենայից վերջնականապես դուրս ե գալիս պատրաստի թղթի յերկար ժապավենը:

Այդ ժամանակ մարդկային և վոչ մի ձեռք չի կրպչում թղթին: Մեկ կամ յերկու մարդ հանգիստ պտտ-

վում են շուրջը: Նրանց վարժված ականջները ըզ-
գայուն կերպով ունկնդրում են մեքենաների ձայնին:

Մեքենայի ծայրում գտնվող կլոր թմբուկներն
իրենց վրա փաթաթում են կիրումետրների յերկարու-
թյուն ունեցող թղթեր: Որ ու գիշեր պատվում են
թմբուկները: Պատրաստի թուղթը կտրատվում է տար-
բեր չափերի: Նրանցից պատրաստում են տետրակ-
ներ և բլոկնոտներ: Նրա վրա տպվում են գրքեր և
լրագրեր:

* * *

— Դեհ, ի՞նչպես ե, Սուրեն, հետաքրքիր եր իմ
պատմածը,—հարցրեց Ռուբեն Պավլովիչը:

— Յես հափշտակությամբ եյի լսում, այնքան հե-
տաքրքիր եր: Իսկ յես կարծում եյի, վոր թուղթը
բանում է ծառի վրա:

— Դու մասամբ իրավացի յես: Ծառից նույնպես
թուղթ են պատրաստում: Լաթերից ել են պատրաստում:

Ռոստովում գտնվող Կալինինի անվան գործարանը
անպետք թղթերից լավ տեսակի թուղթ է պատրաս-
տում:

— Յես պետք է իմ ողակի հետ միասին հավաքեմ
անպետք թղթերը,—ասաց Սուրենը: Թող նրանից կըր-
կին մաքուր թուղթ պատրասեն:

— Յեվ լավ ել կանես—գովաբանեց Ռուբեն Պավ-
լովիչը:

ՀԱՅԻ ՓՈՒՈՐ — ՀՍԿԱՆ

Քաղաքում կան այնպիսի շենքեր, վորոնց մեջ
մարդիկ չեն քնում: Այդպիսի շենքերից մեկը հանդի-
սանում է հացի գործարանը: Վաղ առավոտյան և

մութ գիշերին այստեղ վոսքի վրա յեն մարդիկ, աղմ-
կում են մեքենաները և շիկանում են վառարանները:

Գիշերը քաղաքը քնած է: Լուսնյակը լուսավորում
է միայն պահապաններին, վորոնք խանութների և պա-
հեստների մոտ անց ու դարձ են անում:

Բոլոր տներում մութ է: Իսկ հացի գործարանում
պայծառ կերպով լուսավորում է ելեքտրականությունը:

Հացի գործարանի բանվորները հոգում են վաղվա
մասին: Պետք է այնքան հաց պատրաստել, վոր կարելի
լինի կերակրել բանվորներին, կարմիր բանակային-
ներին, դպրոցականներին:

Ահա թե ինչու հացի գործարանի բանվորները
գիշերը չեն քնում: Ահա թե ինչու հունցող մեքենա-
ները յերբեք կանգ չեն առնում: Այստեղ թխվում է
համով, լավ յեփած հաց:

Գործարանի բակում ամեն առավոտ շարք են կանգ-
նում բեռնատար ավտոները և սայլերը: Նրանց վրա
բեռնում են արկղների մեջ դասավորված հացը: Նա
դեռ տաք է և զոլորշի յե բարձրանում:

Բեռնատար ավտոներն ու սայլերը դուրս են գալիս
բակից: Ավտոները գնում են կոռպերատիվները, հացի
խանութները, ճաշարանները:

Մի քանի ժամից հետո զարթնում են դպրոցական-
ները: Նրանք նախաճաշը հացով պետք է ուտեն: Հա-
մով է փափուկ, թարմ հացը:

Մինչև հացը ձեր սեղանին հասնելը, նրա վրա շատ
աշխատանք է թափվել: Դուք գիտե՞ք արդյոք, թե ին-
չից է առաջացել հացը:

* * *

Հացի պատմությունը սկսվում է դաշտից... Քա-
մին ծածանում է ցորենի ծովը: Վոսկեգույն ալիք-
ները շորորվում են դաշտում:

Սովխողի բանվորները, կոլխոզնիկները հնձում են ցորենը, ծեծում և տանում են աղորիքը:

Աղորիքում ցորենից ալյուր պատրաստելով, պարկերով ուղարկում են հացի դործարանը:

Աստեղ շատ մեքենաներ կան: Պետք է ասել, վոր մեքենաները իրենք են հացը պատրաստում, վորովհետև բանվորները վոչ մի անգամ իրենց ձեռքերը չեն կպցնում հացին: Բանվորները միայն ղեկավարում են մեքենաները:

Բանվորները ալյուրը լցնում են տակառների մեջ: Ալյուրն այստեղ մաղվում է: Մաքրված ալյուրը անցնում է տաշտանման մեքենաների մեջ: Այստեղ ալյուրը խառնվում է ջրի հետ: Ջրի մեջ գցում են թթվածին:

Բանվորը սեղմում է մեքենայի կոճակը: Սեղմում է սև կոճակը—մեքենայի յերկաթե թաթերն ալյուրը խառնում են ջրի հետ: Սեղմում է կարմիրը՝ տաշտը թեքվում է ցած, ցած—և խմորը թափվում է հատուկ տակառների մեջ, վորտեղ նա հասնում, փափկանում է:

Պատրաստի խմորն այստեղից անցնում է խմորհոնց մեքենայի մեջ: Մեքենան այստեղ հունցում, ալյուր է ավելացնում և խառնում է խմորը: Բանվորները սպիտակ թասակները հագած, ոգնում են այս մեքենայից պատրաստի, բայց դեռ հում բուլկիներին շարունակել իրենց ուղին: Խմորը շարունակում է իր ճանապարհը մինչև հրաշունչ վառարանը:

Գործարանում շատ վառարաններ կան:

Նրանք սենյակի նման հսկայական են: Բուլկիները միանգամից հազարներով են տեղավորվում վառարանի մեջ: Վառարանը տաքանում է ելեքտրականությամբ: Մի քանի ժամից հետո պատրաստի յեփած բուլկի-

ներն ուղղակի տարվում են դեպի բեռնատար ավտոները և սայլերը:

Այս բուլկիներին մարդկային ձեռքեր չեն կպել: Իսկ առաջ, յերբ դեռ գործարաններ չկային, ի՞նչպես էին թխում հացը: Այդ մասին դժվար է նույնիսկ հիշել:

Հացի հին փուերը շատ կեղտոտ էին և ողազուրկ: Փուերը գտնվում էին նկուղային շենքերում, վորտեղ կային առնետներ, մկներ, սարդեր:

Հացթուխները շատ ծանր պայմաններում էին աշխատում: Դրա համար ելնրանք շատ կեղտոտ էին: Հացթուխը ձեռքով հունցում եր խմորը. ձեռքով ել խմորը դնում եր կեղտոտ, ծխոտ վառարանում...

Ինչքան կեղտոտ բաներ էին յեփվում հացի մեջ:

Բուրժուաները չէին մտածում բանվորների համար լավ հաց թխել:

— Նրանք այդ ել կլափեն,—դատում էին բուրժուաները: Չե՞ վոր մենք լավ հաց և կարկանդակ ունենք, ի՞նչու անհանգստանալ բանվորների համար:

Միայն խորհրդային իշխանությունն է բանվորներին տալիս համեղ, մաքուր և լավ հաց:

ՊԱՀԱՄՈՆՆԵՐ

Պատուհանում դրված եր արծաթագույն տուփը: Նա արտացոլում եր ինչպես հայելի: Յես նայեցի տուփին և նրա մեջ տեսա տարրինակ դեմք: Նա ծամածռված եր: Դիթը յերկար, աչքերը լայն: Յես վախեցա և տուփը դրեցի իր տեղը:

— Սըշավիր, ինքդ քեզնից վախենում ես,—ասաց քույրիկս: Տուփի մեջ, ինչպես հայելիում, արտացոլվել է քո դեմքը:

— Ձի կարող պատահել, իմ քիթն ավելի քան գեղեցիկ է և աչքերս ուղիղ:

Քույրս տուփը մոտեցրեց իր դեմքին: Յեւ տուփի մեջ կրկին յերևաց հրեշային դուռնը:

— Այդ տուփը—ծուռ հայելի յե,—ասաց քույրս:

— Վնչ, դրանք պահածոներ են,—միջամտեց մայրիկը:

Այս տուփը յերկար չմնաց պատուհանում: Մայրիկն այն վերցրեց տարավ խոհանոց և նրանից կերակուր յեփեց:

Ճաշին հայրիկը յեկավ: Նա իր հետ ելի գեղեցիկ յառլիկներով տուփեր բերեց: Մեկ տուփի վրա նկարված էր լուբի: Մյուսի վրա դեղին ծիրաններ: Յերրորդի վրա՝ վարդագույն խոզ:

— Սրանք պահածոներ են,—ասաց հայրիկը:

* * *

Հայրիկը գրչահատով բացեց տուփը: Մեկ տուփի մեջ գտնվում էր համեղ յերկշաքիլանի բուլսեր: Յերկրորդում՝ ծիրանի մուրաբա, իսկ յերրորդում՝ տորթած կարտոֆիլով խոզի միս:

— Պահածոներն առաջին անգամ պատրաստել է մեկ ֆրանսիացի խոհարար,—ասաց հայրիկը:—Խոհարարը լավ գիտեր, վոր ամեն մի սնունդ, ուղում յերկար մնալով կարող է փչանալ:

Խոհարարը գրքերում կարդում էր փոքրիկ կենդանի եյակների—մանրենների մասին: Նրանք այնքան փոքր են, վոր սովորական աչքով տեսնել չի կարելի: Բայց նրանք այնքան շատ են, վոր յերկրի յերեսին չես գտնի մի տեղ, վորտեղ նրանք չգտնվեն: Նրանք ապրում են ծովերի խորքերում, փոշու ամ-

պերում, ողի բարձր շերտերում և գետնի խոր ծալքերում:

Հենց այդ փոքրիկ մանրեններն են փչացնում միսը, բորչը, հացը, մրգերը և կանաչեղենը:

Խոհարարը մտածեց.

— Յեթե տուփի մեջ սնունդը լավ փակենք, վորտեղ բոլորովին ոչ չթափանցի, ապա նա, հավանա-կան է, չի փչանա: Պետք է փորձել:

Խոհարարը վերցրեց մի կտոր թարմ միս և ամուր փակեց կավե տուփի մեջ: Այնտեղ բոլորովին ոչ չմտավ:

Մի շաբաթից հետո խոհարարը տուփը բացեց և տեսավ, վոր միսն այնպես թարմ էր մնացել, ինչպես վոր դրել էր տուփի մեջ:

Ֆրանսիական խոհարարն այս ձևով սովորեց պահածոներ պատրաստել:

Այժմ ամբողջ աշխարհում պահածոներ են պատրաստում: Պահածոներն անփոխարինելի սնունդ են հանդիսանում ճանապարհորդների, եքսկուրսանտների և կարմիր բանակայինների համար:

Այժմ ամբողջ աշխարհում պահածոներ են ուտում: Յե՛վ հյուսիսում, վորտեղ ցուրտ և սառուլցյներ են, և՛ հարավում, վորտեղ շատ շոգ է, և՛ Կարա-Կումայի անապատի այրող ավազուտներում, և՛ օվկիանոսյան նավերում, և՛ Ամերիկայում ու Յեվրոպայում, մի խոսքով բոլոր յերկրներում և մեր մեծածավալ Մի-ուլթյան քաղաքներում:

Յերկշաքիլանի (լոբիանման) բուլսերն աճել են հարավային տափաստաններում, խոզերը ծնվել են արոտատեղիներում, ձկներն ապրել են ծովերում:

Իսկ հիմա... այդ բոլորը—պահածոների ձևով—ընկել են հյուսիս՝ ձմեռողների մոտ:

Ձմեռողներին տնակներում տաք եւ Նրանք փայլուն թիթեղյա տուփերի մեջ լավ ուտելիք ունենւն:

Ճանապարհորդները, վորոնք գնում են տափաստանով, մագլցում են լեռնազագաթները ողաչունները, վորոնք ճախրում են ամպերում, իրենց հետ պահած տուփերում ուտելիք են վերցնում:

— Հայրիկ,— ընդհատեցի յես,— չե՞ վոր տուփերն ամուր փակված են: Ինչպէս են նրանց մեջ պահածո լցնում:

Յեւ հայրիկը բացատրեց.

— ԽՍՀՄ-ում կան հարյուրավոր պահածոների գործարաններ: Մեր յերկրամասում՝ Կրիմսկայա ստանիցայում—մի հսկայական գործարան կա: Այդ գործարանն ամեն որ հազար տուփ պահածոներ ե պատրաստում: Ամեն որ գործարանը միս և կանաչեղեն են բերում, վորոնցից պատրաստում են պահածոներ և ուղարկում են յերկրամասի բոլոր կողմերը:

Կրիմսկայայում գտնվող պահածոյի գործարանը մեր յերկրում ամենամեծն եւ Այստեղ ամեն ինչ սկզբից մինչև վերջը մեքենաներն են անում: Մեքենայի մեջ դրվում ե թիթեղի թերթը: Մեքենան թիթեղը շերտ-շերտ կտրատում, վորոքում ե այն և պատրաստում գեղեցիկ տուփեր: Մեքենան մեկ ժամում պատրաստում ե 300 տուփ:

Մեքենաները պահածոների տուփերը լցնում են պատրաստի կանաչեղենով և մսով ու ամուր փակում, վորպեսզի նրանց մեջ վոչ մի տեղից ոգ չմտնի: Հետո տուփերը դնում են տաք փառարանների մեջ: Այդ արվում ե նրա համար, վորպեսզի վոչնչանան բոլոր այն մանրեները, վորոնք անողի փտում են առաջացնում: Իսկ յերբ տուփերը սառում են, նրանց վրա փակցնում են յառլիկները: Նրանից հետո պահածո-

ները պատրաստ են: Սրանց դարսում են արկղներում:

Շոգեկառքը պահածոները տանում ե հեռու, հեռու, և սրանք կարողեն ճանապարհորդել ամիսներ, և հետո քաղաքների բանվորները, ճանապարհորդները, ողաչունները, ծովալինները կարողանանում են յերկաքիւանի բույսերից սուպ պատրաստել, պոմիդորով ներկել բորշչը, մուրաբայով թեյ խմել: Ծիշտ չե՞, Արշավիր, լավ բան են պահածոները:

* * *

Այդ որվանից յես արծաթագույն տուփերից չեյի վախենում, վորոնք ինչպէս ծուռ հայլի, ծրմուռմ եյին իմ դեմքը:

Յես իմացա, վոր տուփերում ուտելիք ե պատրաստված, շատ համեղ ուտելիք, վորը յերկար ժամանակ պահպանվում ե:

ԲԱՐՁՐԱՆՈՒՄ Ե ՏՈՒՆԸ

— Յերպուսկայա յերկրաշարժ տեսա... Հողը սողաց մի կողմ և ճեխվածքի միջից մեծ գլորգոցով հրի և ծխի շատրվան ցայտեց:

Յես արթնացա:

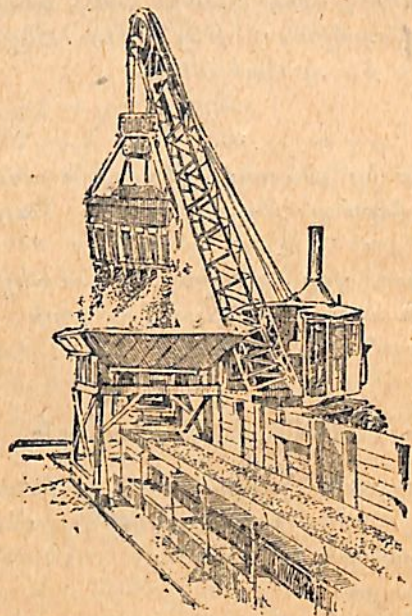
Աչքերս ծակծկում եր առավոտյան արփին: Իսկ ականջներումս հնչում եր մի ինչ-վոր անսովոր աղմուկ:

Սկզբում ինձ թվաց, վոր յես դեռ քնած եմ: Բայց յես տեսա իմ սիրելիական թավամազ կառվին: Նայտել եր պատուհանի գոգին և լվացվում եր...

Բայց ի՞նչը կարող եր այդպէս աղմկել:

Յես պատուհանից դուրսնայեցի: Տեսա հրեշային մի

գազան և շարժվում այն ամայի տեղում, վորտեղ մենք խաղում եյինք: Գազանն ուներ լայն յերախ և յերկար վիզ: Նա կողքից-կողք եր ուրօրվում, քանդում եր հողը յերկաթե ատամներով և կուլ չեր սալիս, այլ դուրս եր թքում: Փոշին ամպի նման բարձրանում եր հրեշի վրա:

Եփակվաճար

Յես վազեցի փողոց: Տեսնեմ մի մարդ նրստել և գազանի թիկունքին: Մարդը սեղմում և կոճակը — յերկաթե ատամները խրվում են հողի մեջ: Սեղմում և յերկրորդը գազանը շարժվում և մի կողմ: Նա սեղմում և ատամները և հողի սև շերտերը դուրս են թափվում յերախից...

Յես զգուշությամբ մոտեցա այն տեղին, վորտեղ մեծ աղմուկով և դղրդոցով աշխատում եր հրեշը: Տեսա ընկերոջս՝ Վախթանգին: Նա առանց վախենալու կանգնել եր հրեշից քիչ հեռու:

— Վախթանգ, սա ի՞նչ հրաշք ե, — հարցրի յես:

— Աշխարհում վոչ մի հրաշք չկա, — պատասխանեց Վախթանգը: Դա եփակվաճար ե:

— Դու նրանից չե՞ս վախենում:

— Թող երսկավատորն ինձանից վախենա: Տեսնո՞ւմ ես, հայրս նրան ձիու նման ղեկավարում ե...

Յեվ իսկապես, մեքենան ղեկավարում եր Վախթանգի հայրը: Նա սեղմեց կոճակները, դարձրեց լծակները:

— Այստեղ ի՞նչ պիտի լինի:

— Այստեղ պետք և տուն կառուցվի: Մեծ հինգ-հարկանի տուն:

Տատս մեր տունն անվանում և հավի վոտների վրա կանգնած խրճիթ: Նա թերվել և կողքի և հենց են և պիտի փլվի: Իմ հայրը դեռ ցարի ժամանակներից և փոխադրվել այս տունը:

— Հինգհարկանի տունը կառուցվում և բանվորների համար, — ասաց Վախթանգը: Ձեր ընտանիքն այդ վոդորմեի խրճիթից կփոխադրվի լավ բնակարան: Հայրս տունը կառուցում և իր ժամանակին: Նա հարվածային ե:

* * *

Մի քանի շաբաթից հետո երսկավատորը վերջացրեց իր աշխատանքը: Ամայի տեղում հիմքի համար փոսեր եյին քանդված: Շինարարության համար բերվեցին նոր մեքենաներ, ցեմենտի տակառներ, յերկաթի հաստ թիթեղներ, աղյուսի լեռներ: Վարդագույն

արշալույսից մինչև մանիշակագույն աղջամուղջը բան-
վորները համառորեն աշխատում էին: Նրանք առաջ
էին տանում դործը: Տունը կառուցվում էր:

Ահա թե ինչ կար հիմա առաջվա ամայի տեղում:
Յես Վախթանգի հետ հաճախ էյի գալիս շինու-
թյան տեղը: Նա ինձ բացատրեց այն ամենը, ինչ ան-
հասկանալի յեր... Յես հետևում էյի շինարարությանը
սկզբից մինչև վերջ... Տունն աճում, բարձրանում էր
իմ աչքերի առաջ:

* * *

— Ահա, տեսնո՞ւմ ես, մեքենաներն աշխատում
են,— ցույց տվեց Վախթանգը,— դա քարշարդիչ է:
Նրա մեջ դնում են քարի ամբողջ կտորներ և նա
շարդում, մանրացնում է: Քարշարդիչը մարդուց տան
անգամ ավելի արագ է շարդում քարերը: Տեսնո՞ւմ
ես, ահա այն մեքենան ել աղյուսներն է վերև բարձ-
րացնում: Ինչպես տեսնում ես, տունը կառուցում են
վոչ միայն մարդիկ, այլև մեքենաները:

* * *

Հետո յես նայում էյի, թե ինչպես են շարում պա-
տերը: Քարտաշները բրեզենտե գոգնոցներով անցել
են աշխատանքի: Նրանք շարում են աղյուսնե-
րը, ամրացնելով ցեմենտով: Պատերն որստորե աճում
են: Սկզբում յես նրանց վրա նայում էյի վերևից
ներքև: Իսկ մի շաբաթից հետո յես գլուխս վերև
եմ բարձրացնում, վորպեսզի տեսնեմ, թե վորտեղ են
աշխատում քարտաշները:

Տունն աճում, բարձրանում էր: Իսկ ներքևի հար-
կերում տախտակամածում էյին հատակները, պատու-

հանին շրջանակներ էյին դնում, սվաղում-գածում
էյին:

* * *

Յես մայրիկիս հետ մեկ ամսով գյուղ դնացի:
Քաղաք վերադարձա և անմիջապես վագեցի դեպի
շենքը:

Վագեցի— և աչքերիս չէյի հավատում: Բարձր, բար-
ձրը, համարյա ամպերին հասած, փայլում էր յերկա-
թով ծածկված կտուրը:

Յես սկսեցի համբել հարկերը: Մեկ, յերկու, յերեք
չորս, հինգ:

— Ինչպիսի բարձր տուն ե:

Մանտյորները բարձր սանդուխների վրա ելեքտրա-
կանություն էյին անցկացնում:

Ներքևում, հատակի տակ, ջրմուղու աշխատակից-
ները խողովակներ էյին անցկացնում: Տան բնակիչները
կարիք չեն զգա դույլերով ջրի գնալ: Զուրն ինքը
նրանց մոտ կգա:

Տունը ձմեռը տաք կլինի: Նա կտաքանա տաք
գոլորշիով: Շենքի նկուղում տեղավորված կաթսայից
գոլորշին խողովակներով կանցնի հինգհարկանի տան
բոլոր սենյակները: Տունը կլինի լուսավոր, մաքուր,
տաք և դյուրեկան:

* * *

Քաղաքն ընդարձակվում է դեպի տափաստանը:

Տարեց-տարի քաղաքը ընդարձակվում, մեծանում է:

Իսկ տափաստանը նահանջում է հեռու և հեռու...
Դեռ յերկար ժամանակ չե, ինչ հսկայական տան
փոխարեն ամայի տարածություն էր, իսկ նրա հե-
տևում տափաստանը: Այստեղ այնպիսի խավար

գիշերներ եյին լինում, վոր նույն իսկ աչքերդ վոչինչ չեր տեսնում:

Քաղաքի ծայրամասում, փոքրիկ ծոված խրճիթում ապրում եր մեր ընտանիքը:

Դրսում անձրև—իսկ խրճիթում լիքը ջուր:

Իսկ հիմա մենք ապրում ենք նոր տան հինգերորդ հարկում: Մեր բնակարանում ամբողջ որն արև ե լինում: Նրա մեջ ամեն ինչ կա: Պատում ես ծորակը—սառը ջուր: Դարձնում ես փակիչը—սենյակը գիշեր ժամանակ լուսավորվում ե ցերեկվա պես:

Սենյակում տաք ե:

Մուր ու ծուխ չկա: Մայրիկն այլևս կարիք չի գգում վառարանը վառել:

Ճաշը բերում ենք ֆաբրիկ-խոհանոցից:

Խորհրդային յերկրում բանվորները լավ են ապրում:

ԱՆԱՀԻՏ ՄՈՐԱՔՐՈՋ ՄԱՍԻՆ

Յես վազում եյի: Փողոցները նեղ-նեղ եյին, և ծուռ: Յուրտ ե: Վերարկույիս տակ պահված ե թղթի մի ամբողջ կույտ: Յես գաղտնի կերպով թուղթը վերցրի մեր գործարանից և տարա տպարան:

Տպարանում լրագրեր են տպում: Միայն այն տպարանը, վորտեղ յես տարա թղթերը, ընդհատակյա եր: Այնտեղ տպում եյին բոլշևիկյան լրագրեր և գրում եյին հեղափոխության մասին...

Այսպես պատմում եր Անահիտ մորաքույրը հոկտեմբերիկներին ողակի հավաքին: Հոկտեմբերիկները խիտ շրջան կազմեցին խարույկի շուրջը: Խարույկը մե-եծ եր: Բոցերի լեզուներն ոձերի նման գալարվում և բարձրանում եյին բարձր-բարձր—մինչև յերկինք:

Հոկտեմբերիկները լսում եյին Անահիտ մորաքրոջ պատմությունն այն մասին, թե ինչպես նա առաջիններում աշխատել ե թղթի գործարանում:

Ծանր եր աշխատելը: Ո՛ր, ինչպես դժվար եր: Պատահում եր, վոր տասնյերեւո ժամ կանգնում եյինք մեքենայի մոտ:

Հետո Անահիտ մորաքույրը պատմում եր գործադուլի մասին: Թե ինչպես նա գործադուլային կոմիտեյի անդամ ե յեղել և ինչպես բանվորները կապիտալիստների դեմ գործադուլներ եյին կազմակերպում: Հետաքրքիր ե: Իսկ հետո հոկտեմբերիկներից բաժանվեց և նրանց հրավիրեց իր մոտ գործարան:

Արևոտ պայծառ որերից մեկում բոլոր հոկտեմբերիկները հավաքվեցին, վոր գնան թղթի գործարան: Գործարանի դռան առաջ կանգնած եր հրացանով մի բեռի:

— Ո՛ւր եք գնում, — հարցրեց նա:

— Մենք, — պատասխանեցին հոկտեմբերիկները, — գնում ենք Անահիտ մորաքրոջ մոտ:

— Ի՞նչ Անահիտ մորաքույր: Դուք ներս գնալու թույլատվություն ունե՞ք:

— Թույլատվություն չունենք: Մենք հոկտեմբերիկներ ենք և ցանկանում ենք տեսնել ձեր գործարանը: Քեռին կարգադրեց մոտենալ փոքրիկ պատուհանին և թույլատվություն ստանալ:

Յեվ ահա բոլորն ել գտնվում են գործարանում: Գնում են ցեխից ցեխ: Կարդում են պատերի վրա փակցրած հայտարարությունները և լոզունգները: Յեխում մաքուր ե, ամեն տեղ կարգ ու կանոն, կարգապահություն:

Ահա և կարմիր տախտակը, վորտեղ գրված ե լավագույն բանվոր-հարվածայինների անունները:

Կարմիր տախտակի վրա, կախնու շատ խոշոր տառերով գրված է՝

Հարվածային աշխատանքի համար կարմիր տախտակին է հանվում Անահիտ Միխայելյանը:

— Սա հենց Անահիտ մորաքույրն է,— ուրախացած ասաց Նմմա Հովհաննիսյանը: Յեւ բոլոր հոկտեմբերիկները ուրախությունից վեր թռան:

— Անահիտ մորաքույր: Անահիտ մորաքույրը կարմիր տախտակին: Անահիտ մորաքույրը հարվածային:

Անահիտ մորաքույրը բոլորից շուտ, աշխատանքի յե գալիս և նայում է մեքենաները: Հետո ամեն ինչ պատրաստում է աշխատանքի համար: Իսկ յերբ աշխատանքն սկսվում է, Անահիտ մորաքույրն աշխատում է այնպես անել, վոր վոչ մի բոլոր չկորչի:

— Անահիտ մորաքույրը ինքը լավ է աշխատում և հետևում է, վորպեսզի ուրիշներն ել լավ աշխատեն:

— Ընկեր Սանդրոսյան, դու ինչո՞ւ չես նայում, — գոռում է Անահիտ մորաքույրը: Թղթերը կտրատվում են:

— Միքայել՝ Ալեքսանդրովիչ, — այս անգամ դիմում է նա արդեն մյուսին, — վերցրու պտուտակը: Ընկել է:

Անահիտ մորաքույրը լավ, իմացող բանվորուհի յե: Նա հոգ է տանում, վորպեսզի գործարանը լավ աշխատի: Նա նույնպես հոգում է, վորպեսզի բոլոր բանվորները յերեխաները սովորեն դպրոցում: Նա մեր դպրոցի դպրոցական խորհրդի անդամ է:

Ահա ինչպես լավ է Անահիտ մորաքույրը:

ԻՄ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ

Վիլլին փոքր տղա յեր: Յես նրան առաջին անգամ տեսա մանկապարտեզում: Նա ձեռքերը ծալած կանգնած էր գոնատ ու տխուր: Վոսկեգուլն գանգուրները յերևում էին նրա գլխարկի տակից:

Մենք խաղում էինք տափկենուկի: Բարձր ձայնով յերգում էինք, ավագից ծեփում էինք տներ, նավեր, սավառնակներ:

Վիլլին չէր ուզում խաղալ: Նա տխուր, լուռ ու մունջ կանգնած էր:

Մենք իմացանք, թե ինչու յե տրտում փոքրիկ Վիլլին:

Նրա հայրիկը հեռավոր Գերմանիայում բանտարկված է: Նրա հայրիկը վոտքերին կրում է ծանր շղթաներ: Նրա հայրիկին ծեծում են ուսուցիչներ մտրակով, կերակրում են միայն ջրով և հացով:

Գերմանիայում Վիլլին սովամահ էր լինում: Կոշիկ չունենալու պատճառով նա դպրոց չէր գնում: Նրա մայրիկին հազիվ հաջողվեց փախչել ֆաշիստների յերկրից:

Վիլլին իր մայրիկի հետ յեկավ ԽՍՀՄ — ազատ յերկիր:

Հիմա Վիլլի մայրիկն աշխատում է խորհրդային գործարանում: Իսկ Վիլլին հաճախում է մեր մանկապարտեզը: Սկզբում Վիլլին տխուր էր: Բայց որեցոր ուրախ էր դառնում: Նրա թշերն ել, մերի նման, սկսեցին կարմրել:

Վիլլին սկսեց ավագից խաղալիքներ ծեփել, յերգել և տափկենուկի խաղալ: Վիլլին հատկապես սիրում էր ծեփել: Ավագից նա հաստ վոստիկան էր շինում: Նա վոստիկանին շինում էր նրա համար, վոր

Չուրը նետի: Նա սիրում էր յոհանել, թե վոստիկանն ինչպես է խեղդվում: Մեր յերգելու ժամանակ Վիլլին ուղղակի խլում էր մեր խոսքերը: Նա լավ հիշողություն ունեւր: Յերեք ամսից հետո նա մեր յերգերն անգիր գիտեր և կարող էր մեզ հետ ուսուերեն խոսեր:

Մեկ անգամ յես և Վիլլին խաղում էինք ավազի վրա: Յես ծեփեցի մեծ պատուհաններով և պատշգամբներով գեղեցիկ տուն:

Իսկ Վիլլին ծեփեց նեղ պատուհաններով և ծոված պատերով փոքրիկ խրճիթ:

— Դու ի՞նչ ես շինել,— հարցրի յես:

— Տուն ե, վորտեղ յես Գերմանիայում ապրում էյի,— պատասխանեց նա:

Վիլլին պատմեց իր տնակի մասին: Նա գտնվում է Գերմանիայում: Տնակը գտնվում է Բեռլինի աղքատ թաղամասում: Ոչն այնտեղ համարյա միշտ թունավորված է ծխով և մրով՝ շուրջը գտնվող գործարանների պատճառով: Հայրն աշխատանքից վերադառնում էր տուն և անկողին էր մտնում: Ամառ ժամանակ բնակարանում այնպես շոգ էր անում, ինչպես անապատում: Զմեռը ցուրտ — ինչպես սառույցների վրա:

— Ահա Վիլլիի ապրած տունն ինչպիսին էր:

Յես Վիլլին տարա իմ բնակարանը: Բնակարանս վողողված էր արևով: Թվում էր, թե վոչ մի անկյուն չկա ճառագայթներով չլցված, վորոնք լայն պատուհանների միջով թափանցում էին սենյակը:

Յես Վիլլին տարա պատշգամբը: Պատշգամբը թաղված էր ծաղիկների մեջ: Ծաղիկները բարձրության վրա իրենց շատ լավ էին զգում: Ծաղիկները գտնվում էին հողով լցված թաղարներում: Ո՛հ, ինչ-

պես լավ է պատշգամբում հանգստանալ: Կանաչներով պատած ծածկոցը պատշգամբին զովություն է տալիս: Մենք Վիլլիի հետ պատշգամբից նայեցինք փողոց: Փողոցում ամեն ինչ փոքր էր յերևում:

— Նիքորոքարը և ավտոմոբիլը խաղալիքի յեն նման,— ասաց Վիլլին: Ճիշտ չե՞ արդյոք:

— Յեվ մարդիկ շատ փոքր են:

Պատշգամբում քիչ մնալուց հետո գնացինք սենյակը: Սենյակը մաքուր էր և գեղեցիկ: Նստեցինք բազկաթոռի վրա:

— Ուզո՞ւմ ես ռադիո լսեր:

— Ուզում եմ:

Յես յերկճանկը (վիլկա) մտցրի խրանոցի (շտեպսելի) մեջ և բարձրախոսից լսեց նվագախմբի ձայնը: Յերաժշտությունը շատ գեղեցիկ էր: Նվագախումբը մեր քաղաքից նվագում էր հեռո՛ւ, հեռո՛ւ: Նվագախումբը նվագում էր Լենինգրադում:

Հետո յես Վիլլին տարա իմ սեփական մանկական սենյակը: Նրան ցույց տվեցի, թե յես ինչպիսի խաղալիքներ, պատկերազարդ գրքեր և գունավոր մատիտներ ունեմ:

Զանգը հնչեց, հայրիկը վերադարձավ աշխատանքից: Նա աշխատում էր Միկոյանի անվան գործարանում: Գեղեցիկ կոշիկներ էր պատրաստում:

Հայրիկը վերցրեց յերեսսրբիչը և գնաց լողարանը: Լողարանում ցանկացած րոպեյին կարելի յե այնպես անել, վոր անձրե գա: Պտտիլը ծորակը և ջուրը խողովակից ծակոտիկների միջոցով անձրևի նման կըթափվի:

Հայրիկը լվացվեց և ճաշեց: Ծաշելուց հետո դուրս յեկավ պատշգամբը և պառկեց փափուկ մահճակալի վրա:

— Չարութիւնն չանեք, — խնդրեց հայրիկը, — ինձ համար մեռյալ ժամ եւ:

— Խորհրդային յերկրում բանվորները լավ են ապրում, — ասաց Վիլլին:

— Այո, մեր տանն ապրում են բանվոր-կոշկակարներ. բոլորն ել լավ են ապրում: Խորհրդային իշխանութիւնը բանվորների կյանքի համար շատ ե հոգ տանում: Նա բանվորներին լավ բնակարաններ ե հատկացնում:

— Դուք լավ եք ապրում, — ասաց Վիլլին գնալուց առաջ. Գերմանիայում բանվորներն այսպես չեն ապրում: Բայց նրանք ել այսպես կապրեն: Նրանք ել այսպիսի կյանքի կհասնեն:

ՔԱՂԱՔԸ ԿԱՆԱՉ ՈՂԱԿՈՒՄ

Նստեցեք ավտոմոբիլ: Մի՛ շտապեք, բոլոր կարգացողներին համար ել տեղեր կլինեն:

— Ու-ո՛ւ, ո՛ւ, ու-ո՛ւ, — կանչում ե շշակը: Շոֆերը սեղմում ե լծակը և ավտոմոբիլը սլանում ե առաջ: Նայեցեք պատուհանից և ձեզ կթվա, վոր փողոցում վազում են տները, հեռագրական լարերը և լրագրավաճառային կրիտկները: Չվախենաք: Այդ միայն թվում ե:

Քաղաքը մնաց մեր հետևում: Պատուհանից յերևում ե լայնարձակ տափաստանը:

Նա նման ե կանաչ ծովի, վորի վրա՝ փարոսի պես՝ փայլում ե արևը:

— Մենք ո՛ւր ենք գնում: Գուցե մեզ տանում են տափաստանը, վորպեսզի այնտեղ թողնեն: Չե՞ վոր մենք կարող ենք ճանապարհը կորցնել:

— Մի անհանգստացեք, մենք գնում ենք քաղաքի շուրջը զբոսանքի: Դուք միանգամից յերկու բավակա-

նութիւն կստանաք՝ կզվարճանաք և պատմութիւն կլսեք:

Ավտոմոբիլի անիմսերի տակից ամպի նման փոշի յեր բարձրանում: Մեքենան սլանում եր քաղաքի շուրջը: Քաղաքը շրջապատված եր կանաչ ողակով: Մենք անցնում ենք կարմիր խնձորներով, ծիրաններով, բալերով և յեւակներով լիքը այգիների մոտից:

Չախից գտնվում եր հյութալի պոմիդորներով թարմ վարունգներով բանջարանոցը: Տեսնում եք յոթանասուն հագուստ, բոլորն ել առանց կապիչների: Այդ ի՞նչ ե:

Այդ կաղամբ ե: Նրանք ի՛նչպես շատ են: Միլիոնավոր բաժին բորջների համար կբավականացնի:

Իսկ ահա այնտեղ, սուշուում, աճում ե բազուկը, գազարը, կարտոֆիլը, սիմինդրը:

Այդ մերձքաղաքային տնտեսութիւնն ե: Այս դաշտերից են առաջ գալիս հոտավետ սուպը, կարտոֆիլի պյուրեն, խաշած՝ սիմինդրը, քաղցր մրգաչուրը: Հարյուրավոր պարտիզայաններ և այգեպաններ մեծ աշխատանք են թափում մերձքաղաքային տնտեսութիւնում: Վորջան նրանք այդտեղ լավ աշխատեն, այնքան բանվորների կերակուրը սննդաբար կլինի: Իսկ վորջան սնունդը լավ լինի, այնքան ել զործարաններում բանվորները մեծ յեռանդով կաշխատին:

Յուրաքանչյուր խոշոր գործարան ունի իր բանջարանոցները, պարտեզներն ու այգիները: Այստեղից ստացած բանջարեղենը և մրգեղենը ուղարկվում են բանվորական կոոպերատիվները և ճաշարանները:

Ահա ձեզ Սելմաշի մերձքաղաքային տնտեսութիւնը: Նա այնքան հսկայական ե, վոր աչքով մի ծայրից մյուսը՝ միանգամից չես տեսնի: Իսկ հեռվում՝ նշմարվում ե միկոյանցիների, կարմիր աքսայիների, յերկաթուղայինների դաշտերը:

Ավտոմոբիլը թռչում էր ամեն տեղ: Նրանից առաջացած փոշին փռվում էր տափաստանի վրա: Հանկարծ մեքենան կանգնեց: Զուրը յեռացել, վերջացել էր ռադիատորում: Մեքենայի սիրտը շատ էր տաքացել: Հարկավոր էր սառը ջրով զովացնել: Զուրը հեռու չէր: Մոտ էր ջրհորը:

Պարտիզականները հյուրասեր մարդիկ են: Նրանք պաշտպանության ջրով կշտացրին փոշի միայն ավտոմոբիլը, այլ նաև մեզ:

— Հարգարժան է մեր աշխատանքը, — ասում էին պարտիզականները, յերբ մենք նայում ենք, թե ինչպես կուլտիվատորներն արմատահան են անում մոլախոտերը. կերակրում ենք ամբողջ քաղաքը:

Ավտոմոբիլը սլացավ առաջ: Կանաչ ողակը չվերջացավ: Քաղաքի շուրջը փռված էին դաշտերը, վորտեղից բանվորների համար ստացվում էր համեղ կանաչեղեն և մրգեղեն:

Ավտոմոբիլը դուրս յեկավ կանաչ ծովից: Ելի մեր աչքերի առջևից վազում են տները, հեռագրալարերը, լրագրավաճառային կիոսկները: Զվախենաք: Սյդ միայն թվում է: Մեքենան ամեն մի կարդացողի կտանի իրենց տները: Կարող եք տուն գնալ: Զբոսնելուց հետո ձեր ախորժակը բացվել է: Տանը ձեզ սպասում է ֆաբրիկ-խոհանոցից բերած ճաշը: Նա պատրաստված է մերձքաղաքային տնտեսության կանաչեղենից:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0147646

Գինը 45 ԿՈՊ.
Цена Коп.

Ш 1668

16637

472

907 V

На армянском языке

Л. ШТОКГАММЕР, Д. ГЕУХЕРОВ

В Г О Р О Д Е

АЗОВО-ЧЕРНОМОРСКОЕ КРАЕВОЕ КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО

ԳՐԱԳԱՀԱՅԵԼ

ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ ՄՈՍԿՈՎԱԿԱՅԱ ՓՈՂ. № 53
ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՑԵՆՏՐ)